

DOI: <https://doi.org/10.33731/32019.173818>

УДК 34.342.7.

ПРЕДСТАВНИЦТВО КРИМСЬКОТАТАРСЬКОГО НАРОДУ В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Антон Опанасенко,

студент 2 курсу юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, кафедра конституційного права юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ID ORCID: 0000-0003-4373-5181

У статті детально досліджено систему, особливості формування та повноваження представницьких органів кримськотатарського народу в Україні. Надано стислу історичну довідку щодо історії зародження та становлення системи таких органів. Виокремлено специфіку взаємодії представницьких органів кримськотатарського народу з представницько-виконавчими органами кримськотатарського народу на загальнокримському, регіональному та місцевому рівнях, а також особливості взаємодії таких органів із органами державної влади та місцевого самоврядування в Україні.

Ключові слова: Крим, кримськотатарський народ, корінний народ, Автономна Республіка Крим, Курултай кримськотатарського народу, Меджліс кримськотатарського народу, місцевий меджліс, зібрання виборців — кримських татар, регіональний меджліс, регіональна конференція кримських татар, представництво, самовизначення

Вступ. Кримськотатарський політичний рух на сучасному етапі зосереджено довкола системи представницьких органів, статус яких у межах українського законодавства недостатньо визначений. Особливий інтерес до правової природи та структурної організації представницьких органів кримських татар наразі викликаний їх визнанням з боку держави та прийняттям постанови Верховної Ради України «Про Заяву Верховної Ради України щодо гарантії прав кримськотатарського народу у складі Української Держави» [4]. Закріплення правового статусу представницьких органів кримськотатарського народу на сьогодні пропонується щонайменше двома законопроектами: «Про статус кримськотатарського народу в Україні» та «Про ко-

рінні народи України», які буде проаналізовано в межах цього дослідження. Однак у першу чергу варто приділити увагу вже наявній системі представництва кримськотатарського народу як корінного, оскільки вона, маючи дещо обмежене визнання з боку державних структур і невизначений правовий статус, уже протягом майже трьох десятиріч захищає права і представляє інтереси цього народу.

Літературний огляд. Хоча в межах вітчизняної правової теорії ця проблематика недостатньо вивчена, усе ж варто відзначити праці українських науковців: Р. Аблятіфова, Е. Топалової, Ю. Тищенко, О. Газізової, О. Неделько та інших. Нормативно-правову основу дослідження здебільшого становлять нор-

мативні акти Курултаю кримськотатарського народу як представницького органу загальнокримського рівня та Меджлісу кримськотатарського народу як представницько-виконавчого органу загальнокримського рівня, а також проекти законів «Про корінні народи України» та «Про статус кримськотатарського народу в Україні».

Мета та завдання роботи. Метою роботи є визначення особливостей представництва та функціонування представницьких інституцій кримськотатарського народу в Україні на сучасному етапі.

Для досягнення мети дослідження було сформульовано такі завдання:

1. Надати історичну ретроспективу функціонування представницьких інституцій кримськотатарського народу.
2. Визначити основні представницькі органи кримськотатарського народу на сучасному етапі.
3. Описати порядок формування та повноваження представницьких органів кримськотатарського народу.
4. Надати класифікацію та структурувати представницькі інституції кримськотатарського народу за низкою підстав.
5. Визначити подальші тенденції розвитку представництва кримськотатарського народу в Україні.

Основний матеріал дослідження. Станом на сьогодні система представницьких органів кримськотатарського народу складається з Курултаю кримськотатарського народу (далі — Курултай), Меджлісу кримськотатарського народу (далі — Меджліс) і місцевих органів самоврядування кримськотатарського народу, представлених регіональними та місцевими меджлісами.

Курултай кримськотатарського народу є національним з'їздом та вищим представницьким повноважним органом кримськотатарського народу. Історично курултаями називалися з'їзди монгольської та тюркської аристокра-

тії, що виступали в якості органів народного представництва, вирішуючи найсуттєвіші державні проблеми та приймаючи відповідні рішення. Європейськими аналогами курултаю можна вважати парламенти [17]. Історія Курултаю кримськотатарського народу тісно пов'язана з подіями Лютневої революції 1917 року, яка призвела до активізації національних рухів у межах територій, що на той час належали Російській імперії.

Так, 25 березня 1917 року у Сімферополі було скликано З'їзд мусульман Криму. З'їздом було обрано Тимчасовий Кримсько-Мусульманський Комітет, який очолив видатний кримськотатарський політик і громадський діяч, муфтії Номан Челебіджіхан. Згодом, 1–2 жовтня 1917 року на з'їзді представників кримськотатарських організацій, скликаному вищезгаданим комітетом, було прийнято рішення про визначення подальшої долі Криму Курултаєм кримських татар [1]. Вибори делегатів відбулися 17 листопада, а 26 листопада Курултай було відкрито у Ханському палаці Бахчисараю. Курултай перебрав на себе повноваження Тимчасового Кримсько-Мусульманського Комітету та проголосив створення Кримської Народної Республіки [14]. Було затверджено державну символіку, прийнято конституцію, після чого Курултай було проголошено законодавчим органом новоствореного державного утворення. Уряд очолив Номан Челебіджіхан, якого було проголошено першим муфтієм Криму. Проте Жовтнева революція у Росії та подальший прихід до влади більшовиків, які не визнали кримськотатарську державність, стали серйозним викликом для Криму [16]. За допомогою Чорноморського флоту кримськотатарський національний уряд було повалено, а територію півострова досить швидко окуповано. Таким чином, Перший Курултай Кримськотатарського народу припинив своє існування. Номана Челебіджіхана 23 лютого 1918 року було

закатовано, а його тіло червоні матроси викинули у Чорне море [9].

Сучасний Курултай визнає своє правонаступництво щодо Першого Курултаю. Цей орган відновив свою роботу 1991 року, через два роки після повернення кримських татар із Узбекистану, де вони проживали після депортації 1944 року [2]. На Курултаї кримськотатарський народ представлений делегатами, які обираються кримськими татарами і членами їх сімей, незалежно від національності, які проживають на території України, та кримськими татарами і членами їх сімей, які є громадянами України, незалежно від місця проживання. Строк повноважень Курултаю становить 5 років.

Повноваження Курултаю та його органів визначаються Регламентом Курултаю кримськотатарського народу, який затверджується 2/3 голосів присутніх делегатів. Зміни та доповнення до регламенту вносяться на сесіях Курултаю та приймаються 2/3 голосів зареєстрованих на відповідній сесії делегатів. Наразі, згідно зі статтею 2 регламенту, до повноважень органу віднесено прийняття рішень з усіх суттєвих питань суспільно-політичного, соціально-економічного, культурного та інших аспектів життя кримськотатарського народу, затвердження регламенту і таких положень: «Про статус делегата Курултаю», «Про Меджліс кримськотатарського народу», «Про Ревізійну комісію Курултаю», «Про вибори делегатів Курултаю», визначення основних напрямів і форм діяльності Меджлісу та інших органів Курултаю, прийняття рішень щодо розпуску та створення таких органів тощо [8]. Рішення Курултаю є обов'язковими для його делегатів, а також для усієї сформованої ним системи національного представництва і самоврядування кримськотатарського народу.

Основною формою діяльності Курултаю є сесії, що скликаються Меджлісом не рідше одного разу на 2,5 роки, а також на письмову вимогу не менш ніж

1/3 делегатів загального складу Курултаю не пізніше ніж за 2 місяці з дня такої вимоги. Курултай вважається повноважним за умови реєстрації на його сесії 2/3 від загального складу делегатів. Засідання сесій проводяться відкрито і гласно, проте за рішенням Курултаю може бути проведено закрите засідання. Рішення приймаються делегатами за допомогою процедури відкритого, поіменного або таємного голосування.

Делегатами Курултаю зі свого складу обираються робочі органи для організації роботи сесії, які припиняють свою діяльність після її завершення. До органів та повноважних осіб, які призначаються Курултаєм, згідно з регламентом віднесено: Президію сесії Курултаю, Секретаріат сесії Курултаю, Редакційну Комісію сесії Курултаю, Мандатну комісію Курултаю, Рахункову комісію, Голову Меджлісу, Меджліс кримськотатарського народу, Ревізійну комісію Курултаю та Центральну виборчу комісію.

Для забезпечення процедури виборів до Курултаю за його рішенням створюється Центральна виборча комісія, яка зі свого складу обирає голову, заступника голови та секретаря. Центральна виборча комісія очолює систему виборчих комісій (регіональних та місцевих) і забезпечує проведення виборів делегатів. Основними принципами проведення виборів делегатів до Курултаю є принципи вільних та загальних виборів.

Меджліс кримськотатарського народу в період між сесіями курултаю є єдиним вищим повноважним представницько-виконавчим органом кримськотатарського народу, який обирається Курултаєм зі складу його делегатів. У своїй діяльності Меджліс є підзвітним Курултаю, керується його рішеннями, зокрема, Положенням «Про Меджліс кримськотатарського народу», нормами міжнародного права та законодавчими актами України. Положення про Меджліс, зміни та доповнення до нього затверджуються Курултаєм. Варто зазначити, що статтею 2 положення, яка роз'яснює цілі та завдання Меджлісу,

наголошується, що однією з цілей останнього є реалізація права кримськотатарського народу на самовизначення в межах території його традиційного проживання, з чого випливає завдання Меджлісу домагатися визначення конституційно-правового статусу Криму у складі України за національно-територіальним принципом на основі реалізації кримськотатарським народом свого невід'ємного права на самовизначення [5].

Для організації своєї діяльності Меджліс формує єдину систему виборних органів національного самоврядування кримськотатарського народу всіх рівнів і здійснює керівництво їх діяльністю, а також створює у своєму складі та складі таких органів необхідні структурні підрозділи. У своїй діяльності Меджліс взаємодіє з державними та громадськими органами та зарубіжними і міжнародними організаціями. Меджлісом можуть створюватися організації, установи, підприємства та свої органи й засоби масової інформації.

Обирається Меджліс у складі 33 осіб. Очолює його голова, який має 5 заступників зі складу цього органу, один із заступників обіймає посаду першого заступника. Засідання Меджлісу кримськотатарського народу скликаються не рідше одного разу на три місяці та є повноважними у разі присутності не менш 2/3 від загального складу органу. Рішення під час засідань приймаються більшістю голосів присутніх на засіданні. Позачергове засідання може бути скликане за рішенням Голови Меджлісу, на вимогу 1/3 членів Меджлісу або на вимогу Ревізійної комісії Курултаю. Меджлісом кримськотатарського народу, згідно зі статтею 6 положення про Меджліс, здійснюється реалізація рішень Курултаю, скликаються його сесії та організовується їх робота, формується президія та виконавчі органи Меджлісу, затверджуються положення про їх діяльність, керівництво структур і виконавчих органів Меджлісу за поданням голови, організовуються вибори Курултаю та представляються інте-

реси кримськотатарського народу в Україні та за кордоном [5].

Статтею 5 положення визначено нинішній правовий статус Меджлісу. Наразі він є юридичною особою та не відповідає за зобов'язаннями державних органів та організацій і за зобов'язаннями своїх членів. Держава, у свою чергу, не відповідає за зобов'язаннями Меджлісу. Для реалізації рішень Курултаю та Меджлісу в усіх місцях проживання кримських татар в Україні обираються відповідні органи національного самоврядування — регіональні та місцеві меджліси, а поза межами України на території колишнього СРСР — комітети сприяння поверненню кримських татар до Криму, діяльність цих комітетів організовується та координується повноважними представниками Меджлісу в таких регіонах. Через повноважних представників, які призначаються Меджлісом, поруч із керівними органами кримськотатарських організацій та об'єднань, відбувається взаємодія Меджлісу з кримськотатарською діаспорою в інших регіонах світу.

Структуру Меджлісу було затверджено рішенням Меджлісу кримськотатарського народу № 1 від 5 листопада 2013 року «Про структуру Меджлісу кримськотатарського народу та його виконавчі органи». Зокрема, наразі у складі цього органу функціонують такі підрозділи: Інформаційно-аналітичне управління, Секретаріат, Управління з роботи із органами національного самоврядування, державною виконавчою владою АРК, органами місцевого самоврядування, депутатами рад усіх рівнів, Управління з питань освіти кримськотатарською мовою та впровадження кримськотатарської мови в усі сфери державного та громадського життя Криму, Управління зовнішньоекономічних зв'язків, інвестицій та розвитку національної економіки, Управління зовнішніх зв'язків, Управління з розвитку кримськотатарських ЗМІ, Управління із земельних питань та природних ресур-

сів Криму, Управління з питань культури, історії та духовного життя, Управління із зв'язків з ветеранами кримськотатарського національного руху, громадськими організаціями, Управління спорту та молодіжної політики, Юридичне управління та Прес-служба [7].

Положенням Меджлісу «Про місцеві органи національного самоврядування кримськотатарського народу» від 5 липня 2008 року визначається діяльність представницьких органів кримських татар на місцях. Такі органи обираються представниками народу для реалізації рішень Курултаю та Меджлісу, а також для самостійного чи спільного з органами виконавчої влади та місцевого самоврядування вирішення питань життєдіяльності кримських татар у межах відповідної адміністративно-територіальної одиниці. Система місцевих органів національного самоврядування кримських татар складається з місцевих і регіональних меджлісів [6]. Територіальну основу таких органів становлять адміністративно-територіальні одиниці України.

Місцеві меджліси є представницько-виконавчими органами самоврядування кримських татар на території сільських, селищних або міських рад. Рішення про створення місцевого меджлісу ухвалюється Меджлісом кримськотатарського народу за поданням регіонального меджлісу. Строк повноважень місцевого меджлісу становить 5 років. Основною формою діяльності органу є засідання, які проводяться за необхідності, проте не рідше одного разу на два місяці і є повноважними у разі участі в ньому більше половини від його загального складу. Рішення під час засідань приймаються простою більшістю голосів від загального складу місцевого меджлісу. До складу органу входять голова, заступник голови, секретар і члени місцевого меджлісу. Голова обирається членами органу зі свого складу за процедурою відкритого або таємного голосування простою більшістю від загального складу місцевого меджлісу. Голова місцевого меджлісу

також обіймає посаду члена регіонального меджлісу. Обрання на посаду голови місцевого меджлісу є автоматичним призначенням особи до регіонального меджлісу в якості члена.

Щорічно місцевий меджліс звітує про свою діяльність на зібранні виборців — кримських татар, що проживають на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці. Зібрання виборців — кримських татар є прямою формою їх участі у вирішенні питань, пов'язаних із життєдіяльністю кримських татар, що проживають на території відповідної одиниці, та скликаються за рішенням місцевого меджлісу за необхідності, проте не рідше одного разу на рік. Зібрання може бути ініційоване за заявою 1/3 відповідних виборців до місцевого меджлісу, у разі чого, таке зібрання скликається не пізніше 10 днів із дня надходження заяви. Рішення зібрання, прийняте в результаті участі в ньому не менше 1/2 виборців — кримських татар, у разі відповідності рішенням Курултаю та Меджлісу кримськотатарського народу, є обов'язковим для виконання місцевим меджлісом, в усіх інших випадках — рекомендаційним.

Члени місцевих меджлісів обираються на виборах шляхом загального, рівного, прямого і таємного голосування. Вибори до місцевих меджлісів поділяються на чергові, позачергові, повторні, проміжні та перші. Чергові вибори проводяться у зв'язку із завершенням строку повноважень місцевого меджлісу, позачергові — у разі дострокового припинення його повноважень, повторні — у разі визнання відповідних виборів недійсними, проміжні — у разі дострокового припинення повноважень члена місцевого меджлісу, перші — у разі створення в межах відповідної адміністративно-територіальної одиниці місцевого меджлісу не пізніше двох місяців із дня прийняття рішення про його створення. Вибори проводяться в один день [12].

Підготовку та організацію виборів до місцевих меджлісів покладено на

Комісію із підготовки та організації виборів місцевих меджлісів, склад, повноваження та строки діяльності якої визначаються Меджлісом кримськотатарського народу. Комісія формує місцеві територіальні виборчі комісії та визначає їх склад, повноваження і строки діяльності. Місцеві комісії складають списки виборців — кримських татар та членів їх сімей, що проживають у межах відповідної адміністративно-територіальної одиниці, визначають кількісний склад місцевого меджлісу, що обирається, утворюють виборчі дільниці, визначають кількість членів місцевого меджлісу, що обираються на відповідній дільниці, затверджують склад дільничних виборчих комісій із головою та секретарем, оголошують результати виборів та затверджують новообраний склад органу. До складу комісії можуть входити особи, які мають право голосу на відповідній дільниці та не є кандидатами для обрання на посаду члена місцевого меджлісу [10]. Кількісний склад місцевого меджлісу, що обирається, визначається залежно від кількості кримських татар та членів їх сімей, що проживають у межах відповідної адміністративно-територіальної одиниці. Наразі чинними є такі параметри:

- до 100 осіб — обирається 3 члени місцевого меджлісу;
- від 100 до 500 осіб — обирається 5 членів місцевого меджлісу;
- від 500 до 1000 осіб — обирається 7 членів місцевого меджлісу;
- від 1000 до 2000 осіб — обирається 11 членів місцевого меджлісу;
- більше 2000 осіб — обирається 15 членів місцевого меджлісу.

Право участі у виборах до місцевого меджлісу мають кримські татари та члени їх сімей, незалежно від національності, які досягли віку 18 років та постійно проживають на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці. Члени місцевого меджлісу обираються зі складу виборців, які мають право голосу та постійно прожи-

вають у межах території, яка становить територіальну основу для обрання цього місцевого меджлісу. Висування кандидатів для обрання членом місцевого меджлісу відбувається шляхом самовисування. Для реєстрації в якості кандидата на відповідних виборах до місцевого меджлісу особа має зібрати щонайменше 20 підписів виборців цієї виборчої дільниці.

Регіональні меджліси є представницько-виконавчими органами самоврядування кримських татар на території міст або районів. Рішення про створення регіонального меджлісу, визначення його територіальної основи та затвердження приймається Меджлісом кримськотатарського народу. Строк повноважень регіонального меджлісу становить 5 років. Особливості діяльності регіонального меджлісу, його підрозділів та окремих членів визначаються на засіданнях регіонального меджлісу, які скликаються головою за необхідності, проте не рідше одного разу на два місяці. Засідання регіонального меджлісу є повноважним у разі участі в ньому понад 1/2 від загального складу членів, рішення регіонального меджлісу приймається більшістю від загального складу органу. Позачергові засідання можуть бути скликані за рішенням голови, на письмову вимогу 1/3 від загального складу регіонального меджлісу або на вимогу Меджлісу кримськотатарського народу.

Формування складу регіонального меджлісу, обрання його голови, а також визначення пріоритетів його діяльності є компетенцією регіональної конференції кримських татар. Кількісний і персональний склад регіонального меджлісу визначається за рішенням регіональної конференції. Формування складу регіонального меджлісу здійснюється шляхом введення до його складу голів усіх місцевих меджлісів відповідної адміністративно-територіальної одиниці, обрання голови регіонального меджлісу та обрання членів органу з числа кримських татар та чле-

нів їх сімей, що постійно проживають на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці та мають право голосу на виборах до таких місцевих меджлісів, за поданням голови регіонального меджлісу. Загальне число обраних за поданням голови членів регіонального меджлісу не може перевищувати 1/3 від числа членів регіонального меджлісу — голів місцевих меджлісів. Голова регіонального меджлісу обирається регіональною конференцією шляхом таємного голосування делегатів. Обраним є кандидат, який здобув підтримку понад 1/2 зареєстрованих делегатів регіональної конференції. Якщо жоден із кандидатів не здобув необхідної кількості голосів, оголошується повторне висунання кандидатів і проводиться нове голосування.

Регіональні конференції є органами самоврядування кримських татар, що проживають на території відповідного міста або району, які скликаються регулярно. Делегатами регіональної конференції є члени місцевих меджлісів цієї адміністративно-територіальної одиниці та члени регіонального меджлісу з моменту їх обрання [13]. Дата, місце та час проведення регіональної конференції, що скликається вперше після проведення чергових виборів до місцевих меджлісів, призначається Меджлісом кримськотатарського народу за умови визнання цих виборів такими, що відбулися, не менш ніж 2/3 місцевих меджлісів відповідної адміністративно-територіальної одиниці. Проведення регіональної конференції до обрання голови регіонального меджлісу здійснюється Комісією з підготовки та організації виборів місцевих меджлісів [3]. Після формування складу регіонального меджлісу та його керівних структур регіональною конференцією питання проведення та організації роботи регіональної конференції переходять до компетенції регіонального меджлісу. Про дату, місце і час проведення регіональної конференції оголошується не пізніше ніж за 10 днів

до її проведення. Регіональна конференція є повноважною за умови участі в ній понад 1/2 делегатів, які представляють не менше 2/3 місцевих меджлісів. Рішення регіональної конференції приймаються більшістю голосів зареєстрованих делегатів.

Регіональна конференція розглядає звіт регіонального меджлісу щодо діяльності органу, який представляється головою не рідше ніж раз на рік, та приймає щодо цього звіту рішення. Регіональною конференцією також може бути достроково припинено повноваження регіонального меджлісу в разі участі в ній не менше 2/3 делегатів, які представляють не менше 2/3 місцевих меджлісів.

Анексія Криму в березні 2014 року стала основним фактором актуалізації необхідності врегулювання правового статусу кримських татар, що можна пояснити низкою причин, серед яких: лояльність кримськотатарського народу загалом і Меджлісу зокрема до України та активний спротив окупації півострова, прагнення подолати прогалину у вітчизняному законодавстві та його невідповідність окремим міжнародно-правовим актам, відновлення історичної справедливості тощо [15].

Протягом березня 2014 року поряд із прийняттям згаданої постанови Верховної Ради України «Про Заяву Верховної Ради України щодо гарантії прав кримськотатарського народу у складі Української Держави» було подано два законопроекти стосовно закріплення статусу кримськотатарського народу як корінного. Проект закону України «Про відновлення прав корінного народу України, примусово переселеного з території Криму» № 4434 було зареєстровано у Верховній Раді 13 березня 2014 року народним депутатом Геннадієм Москалем. Законопроект «Про права корінних народів України» № 4501 — 20 березня 2014 року народним депутатом Віталієм Кличком. Обидва документи було розглянуто в Комітеті Верховної Ради України з питань прав людини, національних меншин і міжнародних

відносин 24 березня 2014 року, а згодом направлено на доопрацювання (протокол засідання № 27) [11].

Законопроект депутата Г. Москаля було піддано критиці за низький рівень юридичної техніки та відсутність низки необхідних. Зокрема члени Комітету наголосили на надмірній декларативності проекту, відсутності необхідного нормативно-правового навантаження, неприпустимості залишення поза увагою решти етносів Криму, окрім кримськотатарського, оскільки втрачається комплексний підхід нормативно-правового регулювання; на некоректному застосуванні низки визначень, зокрема ототожненні понять «корінний народ» і «примусово переселений народ». Законопроект депутата В. Кличка було визнано Комітетом неактуальним, оскільки той також занадто декларативний, майже повністю дублює Декларацію ООН про права корінних народів, підтриману постановою Верховної Ради України «Про Заяву Верховної Ради України щодо гарантії прав кримськотатарського народу у складі Української Держави» від 20 березня 2014 року. У подальшому жоден із запропонованих документів не було доопрацьовано: 11 листопада 2014 року проект В. Кличка був відкликаний, проект Г. Москаля не був прийнятий.

Варто зазначити, що протягом останніх років було здійснено дві спроби на законодавчому рівні визнати корінними народами, поряд із кримськими татарами, караїмів і кримчаків. Ідеться про внесення проектів постанов, аналогічних постанові Верховної Ради України «Про Заяву Верховної Ради України щодо гарантії прав кримськотатарського народу у складі Української Держави». Текст і назва проектів цілковито збігалися, водночас майже повністю дублюючи постанову щодо кримськотатарського народу, окрім положень про представницькі органи (у випадку кримських татар — Курултай і Меджліс кримськотатарського народу), хоча такі органи наразі цими народами створено, наприклад,

Представницьку раду караїмів, або Улу Болік, обрану 2003 року Національним з'їздом караїмів. Згідно з проектами, право кримчаків і караїмів на самовизначення мало передбачати лише надання їм національно-культурної автономії. Проект постанови Верховної Ради України № 2680 «Про Заяву Верховної Ради України щодо збереження в Україні самобутності та культурної спадщини кримських караїмів (караїв) та кримчаків» було внесено 20 квітня 2015 року народним депутатом Георгієм Логвинським, а 17 червня 2015 року за результатами голосування його не було прийнято. Стосовно проекту постанови Верховної Ради України № 4827 «Про Заяву Верховної Ради України щодо збереження в Україні самобутності та культурної спадщини кримських караїмів (караїв) та кримчаків», внесеного народними депутатами України — членами Комітету з питань культури і духовності Миколою Княжицьким, Віктором Єленським, Ярославом Лесюком і Марією Матіос 16 червня 2016 року, голосування не відбулося. Таким чином, правовий статус караїмів і кримчаків не було врегульовано взагалі, що безумовно є порушенням прав цих даних народів як колективних суб'єктів права, оскільки вони є такими, що відповідають усім необхідним критеріям, сформульованим у рамках міжнародного законодавства, для визнання їх корінними народами. Подібне порушення є неприпустимим, особливо враховуючи той факт, що згідно з аналогічною постановою щодо кримських татар, яку було прийнято до того, Верховна Рада України заявила про свою підтримку Декларації ООН про права корінних народів.

На сьогодні існує два альтернативні законопроекти, якими пропонується вирішити питання правового статусу кримськотатарського народу: «Про статус кримськотатарського народу в Україні» № 6315, зареєстрований 4 квітня 2017 року групою народних депутатів, до

складу якої увійшли знакові для кримськотатарського народу персоналії, зокрема Уповноважений Президента України у справах кримськотатарського народу, колишній політв'язень і дисидент, правозахисник, один із чільних провідників кримськотатарського політичного руху Мустафа Джемілев і чинний Голова Меджлісу кримськотатарського народу Рефат Чубаров; та «Про корінні народи України», підготовлений громадськими та академічними середовищами, зокрема, одним із його авторів є колишній Представник Президента України в Автономній Республіці Крим Борис Бабін та експерти Кримськотатарського ресурсного центру на чолі з Ескендером Барєвим. Вказані документи є дещо взаємовиключними, оскільки передбачають різні шляхи врегулювання кримськотатарського питання та обсягу наданих народів прав. Під загаль-

ним характером мається на увазі спрямованість законопроекту на врегулювання статусу корінних народів взагалі, під спеціальним — його націленість виключно на кримських татар як найчисленніший корінний народ України. Перший законопроект зосереджується на представництві корінних народів України шляхом резервування місць за представниками таких народів у Верховній Раді України, Верховній Раді АРК і місцевих радах; другий поряд із гарантуванням місць для представників кримськотатарського народу у вищевказаних органах передбачає закріплення правового статусу Курултаю, Меджлісу та регіональних і місцевих меджлісів як самобутніх, політичних і виконавчих інституцій кримськотатарського народу як корінного. ♦

Список використаних джерел / List of references

1. Бойко О. Д. *Формування території української незалежної держави в часи Української революції (1917–1921 рр.)*. Київ, 2007. С. 43.
2. *Документи Курултая кримського народу (1991–1998)*. Сімферополь, 1999. 321 с.
3. Неделько О. О. *Взаємовідносини органів представницької та виконавчої влади в Автономній Республіці Крим : конституційно-правовий аспект : автореф. дис. канд. юрид. наук : 12.00.02*. Харків, 2004. 18 с.
4. *Про Заяву Верховної Ради України щодо гарантії прав кримськотатарського народу у складі Української Держави : Постанова Верховної Ради України від 20.03.2014 № 1140-VI. Відомості Верховної Ради. 2014, № 15, ст. 581.*
5. *Про Меджліс кримськотатарського народу : положення Курултаю кримськотатарського народу, з урахуванням доповнень та змін на третій сесії IV Курултаю кримськотатарського народу, 12 вересня 2004 року.*
6. *Про місцеві органи національного самоврядування кримськотатарського народу : рішення Меджлісу кримськотатарського народу, 5 липня 2008 року.*
7. *Про структуру Меджлісу кримськотатарського народу та його виконавчі органи: рішення Меджлісу кримськотатарського народу № 1, 5 листопада 2013 року.*
8. *Регламент Курултаю кримськотатарського народу, прийнятий в новій редакції з урахуванням доповнень та змін на третій сесії IV Курултаю кримськотатарського народу, 12 вересня 2004 року.*
9. Сергійчук В. *Український Крим*. Київ : Українська Видавнича Спілка, 2001. 303 с.
10. Топалова Е. Х. *Міжнародно-правові принципи реалізації прав національних меншин на політичне представництво. Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології. 2013. Вип. 2. С. 144–151.*
11. Тищенко Ю. *Біла книга «Крим після анексії». Державна політика, виклики, рішення та дії*. Тищенко Ю., Каздобіна Ю., Гучакова Т., Смірнов О., Горобчишина С., Дуда А. / за заг. ред. Ю. Тищенко. Київ. 2016. 145 с.

12. Чубаров. Е. «Документы Меджлиса крымскотатарского народа (декабрь 2001 г. — май 2004 г.)». Симферополь : Оджакъ, 2004. 64 с.
13. Abyatifov, Rustem «Citizenship Reform and the Challenges for the Crimean Tatars in Ukraine», in: *Statelessness and Citizenship. A Comparative Study on the Benefits of Nationality*, Brad. K. Blitz, Maureen Lynch & (Eds.), Edward Elgar Publishing Ltd., 2011. Pp. 97 – 114.
14. Lynch, Tammy M. «Back and Forth in the Crimea». *The NIS Observed: An Analytical Review*, Volume VII, Number 5, 13 March 2002, 25-37.
15. Williams, Brian Glyn «The Crimean Tatars. From Soviet Genocide to Putin's Conquest», OXFORD University Press, 2016, C. Hurst and Co (Publishers) Ltd., 240 p.
16. Williams, Brian Glyn «The Crimean Tatars. The Diaspora Experience and the Forging of a Nation», Leiden: E. J. Brill, 2001. 520 p.
17. Wilson, Andrew «The Crimean Tatars: A Quarter of a Century after Their Return», *Security and Human Rights*, 24 (2013), pp. 418–43.

1. Boiko O. D. *Formuvannia terytorii ukrainskoi nezaleznoi derzhavy v chasy Ukrainkoi revoliutsii (1917–1921 rr.)*. Kyiv, 2007. S. 43.
2. *Dokumenty Kurultaiu krymskoho naroda (1991–1998)*. Simferopol, 1999. 321 s.
3. Nedelko O. O. *Vzaiemovidnosyny orhaniv predstavnytskoi ta vykonavchoi vlady v Avtonomnii Respublitsi Krym : konstytutsiino-pravovyi aspekt : avtoref. dys. kand. yuryd. nauk : 12.00.02*. Kharkiv, 2004. 18 s.
4. *Pro Zaiavu Verkhovnoi Rady Ukrainy shchodo harantii prav krymskotatarskoho narodu u skladi Ukrainkoi Derzhavy : Postanova Verkhovnoi Rady Ukrainy vid 20.03.2014 № 1140-VI. Vidomosti Verkhovnoi Rady*. 2014, № 15, st. 581.
5. *Pro Medzhlis krymskotatarskoho narodu : polozhennia Kurultaiu krymskotatarskoho narodu, z urakhuvanniam dopovenen ta zmin na tretii sesii IV Kurultaiu krymskotatarskoho narodu, 12 veresnia 2004 roku*.
6. *Pro mistsevi orhany natsionalnogo samovriaduvannia krymskotatarskoho narodu : rishennia Medzhlisu krymskotatarskoho narodu, 5 lypnia 2008 roku*.
7. *Pro strukturu Medzhlisu krymskotatarskoho narodu ta yoho vykonavchi orhany: rishennia Medzhlisu krymskotatarskoho narodu № 1, 5 lystopada 2013 roku*.
8. *Rehlament Kurultaiu krymskotatarskoho narodu, pryiniaty v novii redaktsii z urakhuvanniam dopovenen ta zmin na tretii sesii IV Kurultaiu krymskotatarskoho narodu, 12 veresnia 2004 roku*.
9. Serhiichuk V. *Ukrainskyi Krym*. Kyiv : Ukrainka Vydavnycha Spilka, 2001. 303 s.
10. Topalova E. Kh. *Mizhnarodno-pravovi pryntsypy realizatsii prav natsionalnykh menshyn na politychne predstavnytstvo. Aktualni problemy derzhavnogo upravlinnia, pedahohiky ta psykholohii*. 2013. Vyp. 2. S. 144–151.
11. Tyshchenko Yu. *Bila knyha «Krym pislia aneksii». Derzhavna polityka, vyklyky, rishennia ta dii*. Tyshchenko Yu., Kazdobina Yu., Huchakova T., Smirnov O., Horobchyshyna S., Duda A. / za zah. red. Yu. Tyshchenko, Kyiv, 2016. 145 s.
12. Chubarov. E. «Документы Меджлиса крымскотатарского народа (декабрь 2001 г. — май 2004 г.)». Симферополь : Оджакъ, 2004. 64 с.
13. Abyatifov, Rustem «Citizenship Reform and the Challenges for the Crimean Tatars in Ukraine», in: *Statelessness and Citizenship. A Comparative Study on the Benefits of Nationality*, Brad. K. Blitz, Maureen Lynch & (Eds.), Edward Elgar Publishing Ltd., 2011. Pp. 97–114.
14. Lynch, Tammy M. «Back and Forth in the Crimea». *The NIS Observed: An Analytical Review*, Volume VII, Number 5, 13 March 2002, 25-37.
15. Williams, Brian Glyn «The Crimean Tatars. From Soviet Genocide to Putins Conquest», OXFORD University Press, 2016, C. Hurst and Co (Publishers) Ltd., 240 p.
16. Williams, Brian Glyn «The Crimean Tatars. The Diaspora Experience and the Forging of a Nation», Leiden: E. J. Brill, 2001. 520 p.

17. Wilson, Andrew «The Crimean Tatars: A Quarter of a Century after Their Return», *Security and Human Rights*, 24 (2013), pp. 418–43.

Надійшла до редакції 06.05.2019 року

Опанасенко А. Представительство крымскотатарского народа в Украине на современном этапе. В статье подробно исследована система, особенности формирования и полномочия представительных органов крымскотатарского народа в Украине. Предоставлена краткая историческая справка по зарождению и становлению системы таких органов. Выделена специфика взаимодействия представительных органов крымскотатарского народа с представительными исполнительными органами крымскотатарского народа на общекрымском, региональном и местном уровнях, а также особенности взаимодействия таких органов с органами государственной власти и местного самоуправления в Украине.

Ключевые слова: Крым, крымскотатарский народ, коренной народ, Автономная Республика Крым, Курултай крымскотатарского народа, Меджлис крымскотатарского народа, местный меджлис, собрание избирателей — крымских татар, региональный меджлис, региональная конференция крымских татар, представительство самоопределение

Opanasenko A. Representation of the Crimean Tatar people in Ukraine at the present stage. The article explores in detail the system and the peculiarities of the formation and powers of representative bodies of the Crimean Tatar people in Ukraine. A brief historical reference is provided on the history of the conception and the formation of a system of such bodies. Through a detailed analysis of the system of representative bodies of the Crimean Tatars, these institutions are given a classification, the peculiarities of their interaction within the framework of the aforementioned system are highlighted. On the basis of the current documents of the Qurultay of the Crimean Tatar people and the Mejlis of the Crimean Tatar people, the peculiarities of the formation of representative and representative-executive bodies of the Crimean Tatar people, as well as their structural divisions, are investigated. The specificities of the elections and other forms of direct participation of persons belonging to the Crimean Tatar people in his representation are analyzed. The specifics of the interaction of representative bodies of the Crimean Tatar people with representative-executive bodies of the Crimean Tatar people on the general republican, regional and local levels, as well as the peculiarities of the interaction of such bodies with state authorities and local self-government in Ukraine, are singled out. The study also assesses the current situation in the field of legal regulation of the issues of the Crimean Tatar people as indigenous people of Ukraine, identifies the main trends that affect its further formation and development.

Keywords: Crimea, Crimean Tatar people, indigenous people, Autonomous Republic of Crimea, Qurultay of the Crimean Tatar people, Mejlis of the Crimean Tatar people, local mejlis, Crimean Tatar voter assembly, regional mejlis, Crimean Tatars regional conference, representation, self-determination